

БАТЬКИ МОГО ТАТА

Мій дід, Караташ Гарасим Юхимів, народився 1859 року, а помер 1928. Він був добрим майстром по дереву. Без єдиного цвяха збудував хату, в котрій народилося шестеро його дітей, включно з моїм батьком. Стоїть та хатина уже понад сотню літ. Мав дід Гарасим увесь необхідний інструмент для обробки будь-якого дерева. Робив вулики-дуплянки, усякі корці, ночви для борошна і прання, дитячі візки та іграшки. Виплітав різного виду і розмірів солом'яників для зерна і борошна. Умів паяти мідним паяльником. Словом, міг зробити все необхідне для селянського господарства.

Був закоханий у сади. Вирощував різні сорти яблунь і груш, Знав як нащепити дерево, привити живці. Не було в селі кращого, більшого саду, ніж у діда Гарасима. Стояв той сад в кінці села Роздолу і називався Гарасимовим хутором. В середині того хутора дід викопав собі бурдій, збудував піч і зробив ліжко та й жив там ціле літо, працюючи і доглядаючи сад.

Сад з городом посередині охоплював нижню частину глибокого яру. Ще до сьогодні люди в Роздолі називають його «Герасимів ярк». Квітучий сад знищили більшовики. Усі фруктові дерева вирубали, криницю з журавлем, в якій була холодна лікувальна вода, зруйнували. У Герасима і його дружини Гафії було шестеро дітей: три сини – Данило, Лавро і Михайло і три дочки – Параска, Ганна і Євдокія. Доля синів склалася так. Данило 1898 р.н. був засуджений комуністами на 10 років позбавлення волі, термін відбував десь на Уралі, а коли повернувся, продав у Роздолі хатину, виїхав у Голованівськ і там працював фельдшером. Прожив 83 роки. Син Лавро 1897 р. н. був розкуркулений, бо мав дві десятини поля, пару коней, воза і навіть сівалку. Його комуністи розстріляли в Умані 1934 року. Вдовою залишилася дружина Домка і двоє дітей сиротами – Профир і Антося. Третій син Михайло довго поневірявся по тюрмах і концтаборах, але повернувся додому. 1944 року, взимку, був розстріляний німцями в Голованівську за причетність до ОУН-УПА, на 41 році життя. Залишилася вдовою дружина Ольга і два сини – Володимир і В'ячеслав. Старша дочка Параска зі своїм чоловіком Гитьом пішли з життя в голодомор 1921 року.

Осиротіли дві донечки Сандя і Ганя. Їх поділили поміж себе родичі: Сандю взяв дядько Михайло, а Ганю – тітка Ганна. Інших дві дочки Герасима Євдокія і Ганна відійшли до Бога, проживши понад 90 років кожна.

Про дружину Герасима, мою бабку Гафію, знаю небагато. Казала мені, що її батька звали Омелько, прізвище – Пастух. У молоді роки служила покоївкою та куховарила у дрібного панка Павловського, садиба котрого була за півтора км. західніше Роздолу. І тепер те місце називають хутір Павловського.

Бабка Гафія відійшла до предків на 10 років пізніше свого чоловіка, у 1938 р. Спогад про неї назавжди залишився в моєму серці.

Батьки Герасима померли рано, коли йому було лише 14 років, а три сестрички були молодші від нього. Ведення домашнього господарства і відповідальність за менших сестричок повністю лягли на його юні плечі. Зі всіма обов'язками молодого господаря осиротілої родини Герасим порався добре. Виростив, припантрував і видав заміж усіх трьох сестер і не допустив до занепаду свого селянського господарства.

Розповідають, що Герасим мав жартівливу, гумористичну вдачу. Лікував людям зуби, якось там пришіптував, заговорював і нестерпний біль зникав. При високому кров'яному тискові знав де і котру жилку прорізати і скільки випустити крові, щоб тиск зменшився і людина відчула себе здоровою. Дуже любив Герасим коней. Мав двох гарних виїзних жеребців і добру, цяцьковану мідними бляшками і дзвіночками збрую. А у Роздільського попа була розкішна бричка. Коли священикові була потреба поїхати в Голованівськ, Умань, чи Богопіль на якусь нараду, або зустріч духовенства, чи навіть у гості до когось із друзів, то він наймав Герасима з кіньми. А той любив возити попа через Красногірку та інші села регіону.

Сам, бородатий, усідався зручніше на козлах, священик з попадею вкладалися на м'яке, оббите шкірою, заднє сидіння.

Красногірські люди, виховані в християнському дусі, почувши дзенькіт дзвіночків і побачивши знайомого їм Герасима на козлах, що везе поважного Роздільського попа, - шановну в околиці особу, скидали шапки і вклонялися

поки проїде екіпаж. А тим, що сиділи в бричці, було приємно бачити таку повагу до себе. Бувало, що піп відпустить свого візника додому, сам же залишиться погостити у друзів ще день-два. Тоді Гарасим заїжджає на базар, набере повну бричку жебраків, мали в Роздолі свою резиденцію, бо купили у нашому селі аж дві хатини для постійного проживання, а самі розбрєдалися жебрачити по сусідніх селах і містечках. Через таких «односельчан», моїх односельців ще й досьгодні сусідські люди називають «Роздільськими старцями». Отож набере Гарасим тих пасажирів з торбами і шарманками та їх поводитирів-хлопчиків у попівську бричку і провозить їх селами до Роздолу. Бачать люди, що на козлах сидить Гарасим і хвацько править баскими кіньми, що так легко несуть розкішну бричку, лише дзвіночки подзвонюють різноголосо, швиденько скидають шапки і низько кланяються, бо вважають, що в бричці за широкою спиною фірмана сидять піп з попадею, а Гарасим тільки посміхається від задоволення. І пасажирам приємно бачити таку до них повагу й пошану.

А щоб їздити на свій улюблений хутір чи до корчми, яку він поважав і мав там своє постійне місце і столик, дід змайстрував собі двохколесну велику тачку-візок з дерев'яною віссю, виплів з лози такий зручний кошик, прикріпив його на вісь, запрягав у той візок дуже стареньку, худу і облізлу рябу конячку та й їздив по селу до крамниці, корчми чи на хутір. Люди, зглядаються, зупиняючись дивляться на той кумедний транспорт і пасажирів і від душі регочуть. Сільська дітвора біжить за ним гирилицями з гамором і вигуками. А Гарасимові наче того тільки й треба. Нехай веселиться народ.

Уся велика дідова родина була дуже працелюбна. Кожний її член знав свою справу і умів виконати будь-яку роботу в полі і по господарству. Цілий тиждень усі дружно працювали. І лише в неділю чи у будь-які релігійні свята відпочивали, ходили усі до церкви помолитися Богові, поспівати в церковному хорі чи на вулиці в гурті хлопців і дівчат. У свята, особливо вечорами, по усьому селі лунали співи багатьох гуртів молоді. Тоді люди співали тільки українських пісень, що передавалися усно з роду в рід, з покоління в покоління.

Люди знали сотні прадавніх українських пісень. А Гарасимові усі діти уміли гарно співати, мали добрі голоси і знали багато пісень. Особливо наймолодший Михайло, як заспіває, було, то світло гасло, шибки у вікнах бряжчали і деренчали, а щодо танцю, то в усій околиці нашій ніхто не міг перевершити його.

А то розповідають люди як восени кожний селянин працював на своїй нивці, готуючи її до зими. Поруч з Гарасимовим полем був лан його сусіда, зовсім глухого діда Тереня Зозулінського, а ще через одне поле від Тереневого був шмат лану одного роздільського дядька, котрий був зовсім глухонімим, але мав неабияку фізичну силу, добре працював, знав як, коли і що йому треба зробити. Мав жінку і дітей. Вони усі були нормальними.

Отож працюють люди, кожний на своїй ділянці. Аж ось ідуть полем тридебелих дядьки із сусіднього села, у кожного батіг у руці. Підходять спершу до Гарасима. Розпитують чи не бачив він часом десь тут великої рудої телиці? Кажуть, що є на роздільських полях сліди її ратиць, а далі десь загубилися і нічого вони не можуть знайти.

Швидко обміркувавши ситуацію Гарасим прикинувся глухонімим, почав щось белькотати, мекати, бекати, розводячи руками і показуючи ними на свої вуха, тощо. Бідні розношани ніяк не могли зрозуміти його, глянули один на другого таї кажуть: «Що нам говорити з цим турком горохляним, з ним нічого не домовишся. Гайда підійдемо он до того чоловіка», - кивнули головами в бік Тереня. Залишивши Гарасима, пішли до Тереня не підозріваючи, що він таки дійсно глухий. Довго псували свої нерви з ним. Кричали, сварилися, жестикулювали руками і розмахували батогами. Потім плюнули спересердя, залишили ту глуху тетерю і подалися до того третього господаря, котрий працював трохи далі від цих двох недотеп, з якими ніяк не змогли порозумітися. Почали розпитувати його про свою руду телицю, а він же, бідний, зовсім глухонімий. Розлютившись, розношенські дядьки почали бити батогами того третього чоловіка, кажучи, що безсовісні і хитрі роздоляни украли їхню руду телицю, а тепер усі придурилися глухонімими. Але коли побачили, що Гарасим,

а за ним і Терень, женуться до них з габлями в руках, то, не гаючи часу, дременули чимдуж з роздільських полів.

А то якось вночі пасли вони коней з глухим Теренем. Звичайно, після важкої денної праці, стомлені, іноді міцно засипали накрившись кожухами, лежачи недалеко один від другого. Бо навіть і літні ночі бувають прохолодними. Гарасимові забаглося налякати свого напарника. Перевернув кожуха догори вовною, підповз до сплячого свого друга і почав шарпати його, гарчати, рохкати, някати й хрипіти, щоб дужче напудити його.

Той спросонку схопився на ноги, не розібравшись з переляку, що діється, ухопив страховище за вовну і почав жорстоко бити його своєю гирлигою. Гарасим почав проситися, лементити, а Терень же нічого не чує бо глухий і продовжує гамселити палюгою оте вовняне опудало. Тоді, щоб врятувати своє життя. Гарасим притворився мертвим. І лише після того, як Терень побачив, що та мара більше не дригається, припинив його покарання, а дужий був. А коли нарешті упізнав, що то був його сусід у виверненому навиворіт кожусі, сказав зі співчуттям: «То це ти, Гарасиме? То я ж тебе міг би забити до смерті з тими твоїми фокусами».

Для того, щоб тримати лад і послух у своїй великій родині, потрібна була дисципліна і слухняність, тобто, залізна рука господаря. Так би мовити, - патріархальна диктатура. Розповідають, то дід застосовував фізичну силу до своїх дітей за непослух, навіть, уже жонатих синів, - Данила і Лавра. А ті не чинили ніякого супротиву батькові, бо вважали, що він мав на те повне право, адже виростив їх, виховав і дав дорогу в життя.

Перший опір батькові зробив найменший син Михайло, - його майбутній годувальник. Будучи уже парубком, десь там шлявся по вечорницях і повернувся додому аж перед ранком. Пробрався у вищу хату, замкнувся зсередини та й спить собі цілий ранок, хоч сонце уже високо в небо піднялося. А була ж певна робота по господарству. Дід з бабою дружно гримають до нього в двері, а йому хоч би що, ніяк не хоче пробуджуватися, непослушний. Баба піддала дідові доброї піджоги, а той впавши в пасію

ухопив макогона і ще з більшою наполегливістю кинувся на штурм Михайлових дверей. Той, накінець, сам відчинив їх і запитує чого їм треба, поспати не дають?! А дід: «Я тобі, бродяго, покажу, коли треба вставати!»

Ухопив свого парубка за буйного чуба своєю лівою твердою і зашкарублюю міцною рукою та й замахнувся макогоном для удару. Михайло почав вириватися, викручуватися, оминаючи удари макогона. І так вони борикалися в сінях аж поки не витягнулися з ганку надвір, тим часом баба бігала навколо них, намагалася якось їх розчепити, бо уже стало шкода обох. Та де там!

Дід чуба ніяк не відпускає. І макогона теж. Тоді, уже за дверима, синок як випростається, та як махне головою, та з такою силою, що батько зробив півколо у повітрі, відірвавшись від землі і упав аж під комору з вирваним синівським чубом у лівій ручі і з макогоном у правій. А уже лежачи і стогнучи, промовив з докором: «Так оце так син з татом уже поступає?!»

Кажуть, що наш дід Гарасим мав повагу і у злочинному світі. Бо ніколи нігде його не пограбували. Чи то він їхав кіньми через Голованівські ліси, чи то через ліс Зелена Брама, що північніше нас у Ново-Архангельському районі. Зупинять, бувало, його підводу грабіжники, що промишляли колись розбоєм по лісах, підійдуть ближче: «А, це Гарасим, ну, то їдь собі з Богом своєю дорогою далі». Завжди чомусь відпускали його не причинивши ніякого зла. У той час, як інших людей грабували у лісах і на широких дорогах. Особливо діставалося від розбійників панам і купцям.

Від панського поля увесь Гарасимів хутір був обкопаний глибокою канавою. Але ж вишням притаманно пускати свої коріння далеко від дерева, а потім виростати з землі молодими пагонами. І так вони поступово перебиралися на панське поле через ту Гарасимову канаву. Через деякий час на панській землі виріс молодий вишневий сад. Якось ранньою весною прочищає дід ті молоді вишеньки. Аж бачить, підїжджає до нього бричка з панським кучером, а у тій бричці сидить сам роздільський поміщик Долінський. А дуже скупий був пан. Свого ніколи не попустить. І добре знав

усі межі землі своєї. Підїхав. Зупинився. Тай запитус: «Гарасиме, а чиї оце ти вишні підчищаєш?» - «Баринів, пане, звичайно ж баринів!» - відповів дід.

Долінський усміхнувся, задоволений відповіддю дипломата-діда і, до кучера: «Поганяй, Явтуше, поїхали далі!» Бо йому ж не так важливі були ті вишеньки, як справа принципу і порядку.

З давніх-давен дорога до Гарасимового хутора довжиною з кілометр проходила по панській землі та й сам хутір врізувався в поміщицькі володіння, але тому, що все те було в плані на паперах, то пани, спочатку Здюховський, а потім і Долінський, змушені були миритися з тим прищем на поміщицькому полі.